

In Ecclesiasten

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΝ

Πολλοὶ μὲν τῶν ἐπιεικεστέρων διαποροῦσιν ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου, οἱ δὲ προπετέστεροι καὶ καταγελῶσιν. Ἴν' οὖν ἀμφοτέρων τὰ πάθη λύσωμεν, φέρε, ἀπὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ συστήσωμεν. Πέρας λόγου τὸ πᾶν ἄκουε· τὸν θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φύλασσε, ὅτι δὴ τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος· ὅτι σύμπαν τὸ ποίημα ἄξει ὁ θεὸς εἰς κρίσιν ἐν παντὶ παρεωραμένῳ, ἐάν τε ἀγαθὸν ἐάν τε κακόν· ὅπερ λέγει ὁ Χριστός· ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ ποίημα καὶ θεὸν φησιν. Τί δεῖ πολλῶν λόγων; Ταῦτα οὖν εἰδότες, κἂν μὴ εὐρίσκωμέν τινα τῶν ἐγκειμένων, μὴ καταγινώσκωμεν τῶν ῥημάτων· ἐκεῖνα γὰρ ἴσως ἔχει ἔννοιαν μεγάλην καὶ δυνατὴν. Καὶ γὰρ ὑψηλὸν τὸ βιβλίον καὶ ἠθικώτατον καὶ μουσικώτατον καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον πολλῆς γέμον φιλοσοφίας.

Διὸ παρακαλῶ προσέχειν. 1 Ῥήματα Ἐκκλησιαστοῦ υἱοῦ Δαυίδ. Καλῶς ἑαυτὸν Ἐκκλησιαστὴν ἐνταῦθα καλεῖ· καθάπερ οὖν ἐκκλησίαν συνιστάμενος, οὕτω τῇ οἰκουμένῃ διαλέγεται, περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων προθέμενος εἰπεῖν, ἅτε τοῦ κοινουῦ δεσπότου δούλος ὢν. Οὐ γὰρ πρὸς Ἰουδαίους διαλέγεται, καθάπερ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν <τὴν> κτίσιν καὶ τὴν οἰκουμένην. Φέρε οὖν, ὅσα βούλεσθε τῶν φιλοσόφων τούτοις παραβάλλωμεν, καὶ εὐρήσομεν ἐκεῖνα εὐχερῆ ὄντα τῶν ἔξωθεν. Ῥήματα Ἐκκλησιαστοῦ υἱοῦ Δαυίδ. Εἰκότως καὶ τὸν πατέρα φησὶν καὶ τὸν τόπον τῆς βασιλείας· Ἰσραὴλ ἐν Ἱερουσαλήμ· ἐπειδὴ γὰρ μετὰ τοῦτον οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ ἐν Ἱερουσαλήμ ἦσαν, ἀλλ' ἐν Σαμαρείᾳ. Διὰ τοῦτο καλέσας, οὐ περὶ μικρῶν ἡμῖν διαλέγεται, ἀλλὰ περὶ τῶν μεγάλων πραγμάτων. Ματαιότης ματαιότητων, εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής, <ματαιότης ματαιότητων>, τὰ πάντα ματαιότης. Καλῶς τίθησιν ἑαυτὸν ἐν τῷ μεταξύ, καὶ οὐ λέγει· εἶπεν ὁ θεός, ἀλλ' εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής. Οὐ γὰρ πίστεως ἐνταῦθα ἔχρηζεν, ἵνα τοῦ θεοῦ τὸ ἀξιόπιστον παρενέγκη, ἀλλὰ τινος αὐτόθεν δήλου ὄντος καὶ ἀπὸ λογισμῶν καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας διδάσκοντος, ὡσανεὶ ἔλεγεν· ἔδει μὲν πάντας πάντα παρὰ τοῦ θεοῦ μανθάνειν· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐβουλήθητε, ἀλλ' ἐπτόησθε, κἂν παρ' ἐμοῦ ἀκούσατε· διὰ τοῦτο οὖν συνέλθωμεν, ἵνα μάθωμεν ὅτι ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης. Καὶ πάνυ· οὐ γὰρ μικρὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὗρεσιν τὸ ψεῦδος εἰδέναι καὶ τὴν ἀπάτην καὶ τὰ φαντάσματα. Ποῖα δὲ πάντα φησὶν; καὶ τί ποτέ ἐστιν ματαιότης ματαιότητων; Πολλῶ γὰρ τῷ ἐπωδῶ κέχρηται· ὡσπερ μάταιον τῇ γραφῇ καλεῖν ἔθος ἐστὶν τὸ μὴ κατὰ τινος πράγματος ὄν, εἰ νομίζεται μὲν εἶναι, οὐκ ἔστιν δέ. Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν μάταια· οὐχ ὅτι εἶδωλα οὐκ ἔστιν– [οὐκ] ἔστιν γάρ–ἀλλ' ὅτι [μάταια] θεοὶ οὐκ εἰσὶν. Ὅταν τὸ μὲν ὄνομα παρῆ, ἢ δὲ ὑπόθεσις καθεῖστο, ὄνομα μηκέτι, <ἀλλὰ> ψευδώνυμα· ὡς ἂν τις εἴποι φιλονεικῶν τὸν ἐν τῇ σκιᾷ ἄνθρωπον ἄνθρωπον εἶναι· οὐκ ἔστιν γάρ· οὐ γὰρ ἐπιδέχεται τὸν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου λόγον· οὐκοῦν μάταιος ἐκεῖνος.

Τίνος οὖν ἔνεκεν ματαιότης ματαιότητων; Ἐπίτασιν τοῦ πράγματος λέγει· ὡς ὅταν εἴπωμεν δόξα δοξῶν, τὴν ὑπερβάλλουσαν λέγομεν δόξαν, ἢ βασιλεὺς βασιλέων τὸν ὑπερβάλλοντα βασιλέα, οὕτω ματαιότης ματαιότητων. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἐναντίου, εἰ βούλει, τὸν λόγον πειρασώμεθα κινήσαι· δεῖ γὰρ ὑμᾶς μαθεῖν ἀκριβῶς τὴν λέξιν ταύτην. Ἀλήθεια ἀληθείας λέγομεν μεγάλη. Φῶς ἢ φῶς φωτός· τὸ μὲν γὰρ ἐν σκοτει φῶς οὐκ ἂν εἴη μέγα· ὅταν δὲ ἐν φωτὶ φανῆ, τότε καὶ λέγομεν φῶς μέγα, οἷον ὁ ἥλιος ὁ αἰσθητός, φῶς φωτός. Ὁ δὲ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης οὐ φῶς φώτων, ἀλλὰ φῶς

ἀληθινόν. Βούλει δὲ καὶ περὶ σώματος; Καὶ αὐτὸ εἶπω· τὸ σῶμα φθαρτόν, ἢ δὲ κόνις φθορὰ φθορᾶς, ἢ ὡς εἴποιμεν βασιλεῖαι βασιλειῶν. Ὅταν καὶ τὴν σύγκρισιν πρὸς τὰ ὁμογενῆ ἔχῃς, καλὸς καλῶν πάνυ καλὸς ἂν εἴη. Ὡστε οὐχ ἀπλῶς ματαιότης, ἀλλὰ τοιαύτη μεθ' ἣν οὐκ ἂν εἴη ἕτερα ματαιότης. Ἐννόησόν μοι σκιάν· τοῦτο ματαιότης ματαιοτήτων παρὰ ζωγραφίαν. Ὡσπερ γὰρ ἔστιν ἀλήθεια ἀληθείας, οἶον ἢ τοῦ θεοῦ καὶ ἢ ἡμετέρα, οὕτως ματαιότης ματαιοτήτων, καὶ οὐχ ἀπλῶς ματαιότης, ἀλλὰ πάντων ματαιότης ἀνωτάτω. Πάντα ματαιότης. Τὰ πάντα ποῖα λέγει; Οὐρανόν, γῆν, θάλατταν, τόνδε τὸν κόσμον; Μὴ γένοιτο. Βλάσφημον γὰρ τὸ λεχθέν· τὰ γὰρ ἔργα τοῦ θεοῦ οὐκ ἂν εἴη μάταια, ἀλλὰ ἀληθῆ· καὶ πάντα γὰρ τὰ ἔργα σου, φησὶν, ἀληθινὰ καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις. Περὶ ποῖα οὖν λέγει· ματαιότης ματαιοτήτων; ἢ οὐκ ἄρκεῖται ἅπαξ εἰπὼν, ἀλλ' ἐπιλέγει ἀεὶ οὕτως; Ἀπὸ διαθέσεως φθέγγεται τῷ διπλασιάζειν αὐτά. Μὴ φοβηθῶμεν, ἀγαπητοί, μὴ θορυβηθῶμεν, μὴ πλανηθῶμεν, μὴ πανταχοῦ περιαγάγωμεν τὸν λόγον. Ἐγγύθεν ὁ ἔλεγχος. Τί οὖν φησιν; Τίς περισσεῖα τῷ ἀνθρώπῳ ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ ᾧ μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον; Εἶδες ποῖα πάντα φησὶν; Τὰ τῶν ἀνθρώπων ἔργα τὰ βιωτικά, ἐμπορίας, καπηλείας, πραγματείας, δόξαν, πλοῦτον, τρυφήν. Καὶ ὄρα πῶς κατέβαλεν τὸ πρᾶγμα, καὶ ὄρα πῶς πρῶτον μὲν μόχθον καλέσας, ὃ προσίσταται μάλιστα τῷ ἀκροατῇ, εἶπεν δὴ καὶ ἀκερδῆ τὸν μόχθον. Καὶ οὐκ ἀποφαίνεται ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐρωτᾷ· τίς περισσεῖα τῷ ἀνθρώπῳ; Ὁ καὶ σφόδρα θαρροῦντος ἦν τοῖς ἐλέγχοις καὶ πολλὴν ἐμφαίνον τὴν βαρύτητα καὶ κατα γινώσκοντος ὡς μαινομένων καὶ εἰκῆ πάντα ποιούντων. Ὁ δεῖνα οἴκημα ἐδείματο, λαμπρὸν κατέστησεν. Τί τούτῳ τὸ ὄφελος; Οὐδέν. Τεχνίτας συνήγαγεν, χρήματα ἀνήλωσεν, τὴν ἐπιθυμίαν ἐπλήρωσεν, ἀπετέμετο ἑταίρας, ἀρρωστίας ὑπέμεινεν, φροντίδας, προσκρούσματα, χάριτας ἤτησεν, πάντα συνέδραμεν. Τί τὸ περισόν; εἶπέ μοι. Τί μικρὸν ἢ μέγα ἀπώνασθαι ἠδυνήθη; Ἐτερος πάλιν, κλῆρον πατρῶων παραλαβὼν, πόρνας ἔθρεψεν, ἀρχῆς ἐπέβη, μεγάλα εἰργάσατο. Τί τὸ πέρας, εἶπέ μοι, ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ; Οὐ λέγω ὅτι τοῦ μόχθου τὸ μὲν καλόν, τὸ δὲ κακόν. Πάντα μοι φέρε εἰς μέσον καὶ οὐδὲν εὐρήσεις. Τὰ γὰρ τῆς εὐσεβείας οὐ μόχθου· τὸ γὰρ παραυτικά ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως εἰς ὑπερβολὴν βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται· καὶ δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες· ἄρατε τὸν ζυγὸν μου, ὅτι χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν.

Τοῦτο δὲ μόχθος, ἅτε μήτε τὸν θεὸν ἔχον συμπράττοντα, μήτε ταῖς ἐλπίσι κουφιζόμενον. Καὶ εἰ βούλει τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἐλεγχόμενον εἰπεῖν μόχθον, βούλει καὶ οὐ παραιτοῦμαι. Οὗτος ὁ μόχθος ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἐκεῖνος ὁ μόχθος οὐχ ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀλλ' ὑπὲρ τὸν ἥλιον. Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Ὅρα πῶς εὐθέως ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίῳ διωρίσατο περὶ ὧν ἔλεγεν; Περὶ τῶν ὑπ' οὐρανὸν πραγμάτων, περὶ τῶν μοχθηρῶν τούτων καὶ ἐπιπόνων περὶ ὧν οἱ ἄνθρωποι μοχθοῦσιν > *** 2 *** διακεῖσθαι καὶ μηδὲν αὐτὰ τίθεσθαι· ὃ καὶ Παῦλός φησιν· οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός. Ὁ δὲ πονηρὸς † τίνι δίκην φησὶν, τὸ συνάγειν † Ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἀγαθῷ πρὸ προσώπου αὐτοῦ ἔδωκεν σοφίαν καὶ γνῶσιν καὶ εὐφροσύνην· καὶ τῷ ἀμαρτωλῷ ἔδωκεν περισπασμόν τοῦ περισπασθῆναι καὶ τοῦ συναγαγεῖν. Τὸ μὴ ἀναπνεῖν, τὸ ἑτέροις μοχθεῖν· ὄρα πῶς ἀπάγει τοῦ συνάγειν χρήματα, πῶς ἴστησιν τὴν ἐπιθυμίαν, πῶς ἐκκόπτει τὴν φαντασίαν, πῶς ἐξάγει πρὸς δαπάνην καὶ ἀνάλωσιν; Ὁ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ κωλύων, πῶς ἑτέρῳ δώσει; Ὁ δὲ ἑαυτῷ παρέχων, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἑτέρῳ· παιδεύεται γὰρ καταφρονεῖν χρημάτων.

Μάθωμεν οὖν ὅτι τὸ μὲν καταφρονεῖν ἔργον τοῦ θεοῦ ἔστιν, τὸ δὲ τρυφᾶν περιττόν· εἰς ἀναγκαΐας γὰρ ἀναλώσει χρείας. Οὐ γὰρ ἴσως ἂν παρεδέξατο τις ἀκούων ὅτι τὸ ἐλεεῖν ἔργον θεοῦ, ὡς ὁ ἀκούων ὅτι τὸ τρυφᾶν ἔργον θεοῦ. Μὴ φοβηθῆς ἀναλώσαι· δίδωσίν σοι ὁ θεός· τούτοις χαίρει μάλιστα ἢ ἐκείνοις· ἐπεὶ ποῦ

χρήσιμα τὰ παρόντα χρήματα; Συγκρίνει τούτον πρὸς τὸν ἀποτιθέμενον. Καὶ δείξει τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀγαθόν. Ἐμοὶ δοκεῖ τὴν ἐλεημοσύνην λέγειν· τοῦτο γὰρ ὄντως ἀγαθόν, τοῦτο ψυχὴ ἀνθρώπου, ὅταν ἐλεῖ τὸ σῶμα τοῦ πλησίον. Ἄπ' ἐκείνου ἄρχεται καὶ εἰς τοῦτο λήγει. Οὐχ ἀπλῶς φησιν ἀγαθόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν φειδωλὸν καὶ μικρολόγον, τὸν μικρόψυχον, εἶτα πάλιν φησίν· καί γε τοῦτο ματαιότης. Διὰ τί τὸ συνάγειν; Ἐτερος γὰρ αὐτὸ λήψεται.

3 Τοῖς πᾶσιν χρόνος, καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐνταῦθα παιδευόμεθα μήτε ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς, μήτε χαίρειν ἐπὶ τοῖς καλοῖς. Οὐ γὰρ δὴ, καθάπερ ἡμεῖς θορυβούμεθα καὶ λέγομεν ὅτι «συνέβη τόδε, οὕτω συμβαίνει ἀπὸ ἀμαρτίας ἡμετέρας», ἀλλὰ φύσιν τοιαύτην ὁ βίος ἔχει· πρὸς δὲ τὴν φύσιν ἀγανακτεῖν οὐ χρή. Ὡσπερ οὐ δυσχεραίνομεν ἐπὶ χειμῶνος, οὐδὲ ἐπὶ θέρους, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τοῖς παροῦσι πράγμασιν· ἕκαστον γὰρ δεῖ γενέσθαι καὶ ἕκαστον ἔχει καιρόν. Μὴ ὡς ἐπὶ παραδόξοις ἄλγει· ὥσπερ τὰ κακά, οὕτως καὶ τὰ καλὰ ἀνάγκη συμβῆναι· μᾶλλον δὲ οὐ κακά, ἀλλ' οὕτω φαινόμενα, οἷον δεῖ χαίρειν, ἀλλὰ καὶ ἀλγεῖν. Καὶ ὅρα πόθεν πιστοῦται τὸν λόγον· τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν συμβαινόντων παρ' ἡμῶν, δεικνύς ὅτι ἀναγκαίως γίγνεται. Οὐκ ἀεὶ τὸ οἰκοδομεῖν καλόν, οὐκ ἀεὶ τὸ φυτεύειν, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ ἐναντίον καὶ οὐ μόνον καλόν. Καὶ ἄρχεται ἀπὸ τῶν συνεκτικῶν καὶ ὁ μάλιστα ἡδονῶν καὶ ἀθυμίας ἐστὶν αἴτιον. Καιρὸς τοῦ τεκεῖν καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν. Τί ἀλγεῖς ἐπὶ θανάτῳ; Μὴ γὰρ παρὰ προσδοκίαν γέγονεν; Μὴ γὰρ παρ' ἐλπίδας; Κατὰ καιρὸν ἦλθεν ἴσως ἀναγκαῖον τῷ γενέσθαι. Τὸ ἀποθανεῖν ταχύτερον, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ἴσως εὐκαιρον; Καιρὸς τοῦ φυτεύειν καὶ καιρὸς τοῦ ἐκτίλαι τὸ πεφυτευμένον. Εἶτα αὐτὸ ἀπὸ τῶν φυτῶν πιστοῦται· μὴ ἀεὶ φυτεύειν δεῖ, οὐδὲ ἐστάναι; Καθάπερ γὰρ σὺ οὐ συγχωρεῖς τὰς γεγηρακυίας μένειν ἀμπέλους, ἀλλ' ἀναιρεῖς, οὕτω καὶ ὁ θεός· ἀκολουθία πραγμάτων ἐστίν, μὴ ἄλγει. Ὅρα πῶς χρήσιμον καὶ πρὸς εὐθυμίαν τὸ βιβλίον.

Καιρὸς τοῦ ἀποκτεῖναι καὶ καιρὸς τοῦ ἰᾶσθαι. Καὶ ταῦτα ἐναντία. Καὶ ποῖος καιρὸς τοῦ ἀποκτενεῖν; Οἷον τοὺς πονηροὺς. Παρὰ τῷ θεῷ καιρὸς τούτου καὶ τούτου. Καιρὸς τοῦ καθελεῖν καὶ καιρὸς τοῦ οἰκοδομεῖν, καιρὸς τοῦ κλαῦσαι καὶ καιρὸς τοῦ γελάσαι. Καὶ ποῖος καιρὸς ἐστὶν ἄκαιρος; Ὅτε ἄκαιρός ἐστὶν ὁ γέλως καὶ ἄχρηστος. Εἰ γὰρ ἐκείνων τῶν γενικῶν καιρός, πολλῶ μᾶλλον τούτων δι' ἐκείνα· οὐχ ἀπλῶς συμπτώματα ταῦτά ἐστιν; Καὶ ταῦτα ὁ θεὸς ὥρισεν· μὴ ἀεὶ γελᾶν, ἵνα μὴ διαχυθῶμεν, μὴ ἀεὶ κλαίειν, ἵνα μὴ καταπίπτωμεν. Καιρὸς τοῦ περιλαβεῖν· περὶ γάμου. Καιρὸς τοῦ ζητῆσαι καὶ καιρὸς τοῦ ἀπολέσαι. Καὶ μὴν ἐξ ἡμετέρας ραθυμίας γίγνεται. Μὴ νόμιζε, φησίν. Ἔστιν καιρὸς ὅτε δεῖ σε ἀπολέσαι. Ἡ ἵνα μὴ πενθῶμεν τοῦτό φησιν, ἢ, ἵνα καὶ ἐκόντες προώμεθα· ἔστιν ὅπου τὸ μὴ ζητῆσαι εὐκαιρον, ἀλλὰ βέλτιον ἀπολέσαι. Καιρὸς τοῦ φιλεῖν καὶ καιρὸς τοῦ μισῆσαι· οὐκοῦν καὶ φιληθῆναι καὶ μισηθῆναι. Σύμπαντα ἃ ἐποίησεν καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν. Τί τοίνυν μοχθεῖς; Πάντα θαυμαστά, πάντα ὅσα γέγονεν ἐν καιρῷ αὐτῶν καλά. Μὴ ἀπλῶς τὴν λύπην εἶπης, ἀλλὰ μετὰ τοῦ καιροῦ δεῖξόν μοι ταύτην, καὶ δείκνυμί σοι τῆς ἡδονῆς οὕσαν βελτίω καὶ τοῦ γέλωτος. Διὸ καὶ φησίν· βέλτιον πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους ἢ εἰς οἶκον γέλωτος. Οὐδὲν τούτων αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καλόν, οὔτε κακόν· τὸ ἀποθανεῖν βέλτιον τοῦ γενέσθαι, οἷον ἐν γήρᾳ. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι τοῦ καιροῦ χωρὶς καλόν, κἂν τροφήν εἶπης, κἂν πότον. Καί γε σύμπαντα τὸν αἰῶνα ἔδωκεν ἐν καρδίᾳ αὐτῶν, ὅπως μὴ εὐρὴ ἀνθρώπος τὸ ποίημα ὃ ἐποίησεν ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους. Οὐ βούλεται, φησίν, ὁ θεὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ φανερὰ εἶναι τοῖς ἀνθρώποις, καταστέλλων αὐτῶν τὴν πολυπραγμοσύνην. Οὕτω, φησίν, τοὺς χρόνους κατεσκεύασεν σοφῶς, ὡς μὴ δύνασθαι εὐρεῖν τοὺς ἀνθρώπους τὰ γενόμενα· τὸ γὰρ πλῆθος τῶν ἡμερῶν ἴσως ἐπισκοτεῖ καὶ λήθην ἐμποιεῖ. Ἡ τοῦτό φησιν ὅτι, καίπερ

τὸν χρόνον εἰδότες καθ' ὃν γίνεταί τὰ ἔργα, οὐ δυνατόν συνιδεῖν. Ἔγνω ὅτι οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν ἐν αὐτοῖς, εἰ μὴ τοῦ εὐφρανθῆναι καὶ τοῦ ποιεῖν ἀγαθὸν ἐν ζωῇ αὐτοῦ. Τοῦτό ἐστιν ποίημα ἀγαθόν, ἔλεῃσαι.

Μέλλων γὰρ ἐπὶ εὐποΐαν παρακαλεῖν, πρότερον αὐτὸ νομοθετεῖ, πάσχειν εὖ· ὁ γὰρ ἑαυτῷ χρηστὸς καὶ ἐτέρῳ ἔσται. Τοῦτο δόμα θεοῦ ἐστίν. Κὰν λέγη δόμα θεοῦ, τοῦτο ὠρίσεν ὁ θεὸς μόνον εἶναι καλόν, ἀπὸ τοῦ μόχθου βουλόμενος ἡμᾶς ἀπαγαγεῖν τοῦ παρόντος βίου καὶ τοῦ ἐν τούτοις μοχθεῖν. Ἔγνω <ὅτι> πάντα, ὅσα ἐποίησεν ὁ θεός, αὐτὰ ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα· ἐπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν προσθεῖναι καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν. Ἐνταῦθα πάλιν αὐτοῦ τὴν σοφίαν θαυμάζει, ὅτι οὕτως διαρκές καὶ ἀνελλιπές αὐτοῦ τὸ ἔργον ὡς πανταχοῦ ἀρκεῖν. Καὶ ὁ θεὸς ἐποίησεν, ἵνα φοβηθῶσιν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. Ὅρα καὶ ταῦτα· οὐχ ἵνα παρασαλευθῶσιν μόνον, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν καὶ θαυμάζωσιν· εἰκὸς οὖν τὰ πρὸς ὑπόθεσιν θεογνωσίας γεγενημένα, μεγάλα τινὰ καὶ θαυμαστά. Τὸ γενόμενον ἤδη ἐστίν, καὶ ὅσα τοῦ γίνεσθαι ἤδη γέγονεν. Τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων οὐ τοιαῦτα, ἀλλ' αἰεὶ γίνεταί. Καὶ ὁ θεὸς ζητήσῃ τὸν διωκόμενον.

Ὅρα πῶς μεταξὺ φιλοσοφίας ἐντίθησιν ῥήματα καὶ οὐ λέγει ἐνταῦθα «ματαιότης» περὶ τῶν πασχόντων κακῶς· ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι δι' ἡμᾶς ἐποίησεν τὰ ἔργα, ὥστε αὐτὸν ἐπιγινώσκεισθαι, καὶ θεογνωσίας αἴτιον τοῦτο. Τί οὖν; φησίν, τὰς ἀδικίας πῶς περιορᾷ; Ἐρχεται λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὸν τῆς προνοίας λόγον, ὅτι καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὄντα τὸν θεόν. Ὁ θεὸς ζητήσῃ τὸν διωκόμενον· κὰν μὴ νῦν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα· ἀπὸ τῆς πείρας οἶδα ταῦτα, φησίν. Καὶ ἔτι εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον τὸν τόπον τῆς κρίσεως, ἐκεῖ ὁ ἀσεβῆς, καὶ τὸν τόπον τοῦ δικαίου, ἐκεῖ ὁ εὐσεβῆς. Εἶδον καὶ κολαζομένους· ὅπερ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ φησιν. Καὶ εἶπα ἐγὼ ἐν καρδίᾳ μου· σὺν τὸν δίκαιον καὶ σὺν τὸν ἀσεβῆ κρινεῖ ὁ θεός. Καὶ ἐκεῖνος ἔπαθλον τῆς ἀρετῆς λήμψεται καὶ οὗτος τῆς κακίας. Εἶδον τὸν τόπον· οὐχὶ τόπον τῆς κολάσεως λέγει· ὑπὸ τὸν ἥλιον, γὰρ φησιν· οὐ λέγω σοὶ τὰ μέλλοντα, εἶδον πολλαχοῦ συμβάντα ταῦτα. Ὅτι καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι καὶ ἐπὶ παντὶ τῷ ποιήματι. Ὅστε μὴ ζητεῖν· οἶδεν τοὺς καιροὺς ὁ θεός, πότε καὶ πότε ἐκείνους κολασθῆναι δεῖ. Ἐκεῖ εἶπα ἐγὼ ἐν καρδίᾳ μου περὶ λαλιᾶς υἰῶν ἀνθρώπων, ὅτι διακρινεῖ αὐτούς ὁ θεός. Ἐκεῖ εἶπον· μὴ λάβῃς εἰς δόγματα ταῦτα, ἅπερ οὕτως διαπορῶν ἔλεγεν, ἐπεὶ καὶ ὁ Δαυὶδ εἰσάγει τινὰ λέγοντα· καὶ εἶπον· ἄρα ματαιῶς ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου καὶ ἐνιψάμην ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου, καί· εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου· ἀπέρριμμα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου, καί· εἶπον ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα. Περὶ λαλιᾶς υἰῶν ἀνθρώπου ὅτι διακρινεῖ αὐτούς ὁ θεός· ἐπειδὴ πολλοὶ τοῦ θεοῦ κατηγοροῦσιν καὶ διαγελῶσιν εἰκῆ, τότε αὐτούς παιδεύσει, τότε αὐτούς διδάξει. Καὶ τοῦ δεῖξαι ὅτι αὐτοὶ κτήνη εἰσὶν καὶ γε αὐτοῖς. Ὅρα τοίνυν ὁ καὶ νῦν γίνεταί. Πολλοὶ τοῦ θεοῦ κατηγοροῦσιν, πολλοὶ αὐτὸν ἄδικον εἶναι φασιν, πολλοὶ αὐτὸν μὴ προνοεῖν· οὗτοι τῶν κτηνῶν τί διαφέρουσιν; Ὅταν οὖν ὁ θεός τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονέμῃ ἐκάστῳ, τοῦ καιροῦ καλοῦντος, τότε δείξει τὴν ἄνοιαν αὐτῶν, τότε διακρινεῖ αὐτούς. Ὅτι συνάντημα υἰῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνάντημα τοῦ κτήνους· ὡς ὁ θάνατος τούτου, οὕτως ὁ θάνατος τούτου. Δείκνυσιν ὅτι θάνατος εἰς ἐκατέρους, σῶμα ἓν, πλάσις μία· καὶ εἰ τοῦτο ἀγνοοῦσιν εἰκότως κτήνη, ὅτι πνεῦμα ἓν τοῖς πᾶσιν. Καὶ τίς οἶδεν πνεῦμα υἰῶν τοῦ ἀνθρώπου [καὶ συνάντημα τοῦ κτήνους· ὡς ὁ θάνατος τούτου, οὕτως ὁ θάνατος τούτου. Καὶ τίς οἶδεν πνεῦμα υἰῶν τοῦ ἀνθρώπου] εἰ ἀναβαίνει ἄνω, καὶ πνεῦμα τοῦ κτήνους εἰ καταβαίνει κάτω εἰς τὴν γῆν; Τοῦτο δὲ φησιν περὶ ἐκείνων, ὅτι κτήνη εἰσὶν. Εἰ γὰρ ταῦτα ἐώρων καὶ περὶ ἀναστάσεως ἐφιλοσόφουν, οὐκ ἂν ταῦτα ἐφθέγγατο, οὐκ ἂν εἶπεν· ἐπεὶ ὅτι γε αὐτὸς οὐχ οὕτως διέκειτο δῆλον ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα· ὅτι ἄξει ὁ θεός αὐτούς εἰς κρίσιν. Ὅτι τίς ἄξει αὐτὸν τοῦ ἰδεῖν ἐν ᾧ ἂν γένηται μετ' αὐτόν; Ἐπειδὴ πολλοὶ βούλονται καταλεῖψαι χρήματα, τίς αὐτὸν

δυνήσεται ἐνεγκεῖν, ὥστε ἰδεῖν τὰ γενόμενα; φησίν. Ὅρα πῶς συνεχῶς αὐτοὺς τέως ἐμβάλλει εἰς τὸ καταφρονεῖν χρημάτων καὶ μὴ ζητεῖν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν.

4 Καὶ ἐπέστρεψα ἐγὼ καὶ εἶδον συμπάσας τὰς συκοφαντίας. Ἐπέστρεψα, τί ἐστίν; Ἐλογισάμην, φησίν, τὰ καλὰ τοῦ βίου καὶ εἶδον μάταια· εἶτα μετέβαλον ἑμαυτὸν καὶ ἔλογισάμην αὐτοῦ τὰ λυπηρὰ καὶ εἶδον ὑπερβάλλοντα. Τοῦτό ἐστιν ἐπέστρεψα. Ὅταν οὖν τὰ μὲν ἀγαθὰ αὐτοῦ μάταια, τὰ δὲ δεινὰ χαλεπὰ, τί τὸ κέρδος; εἰπέ μοι. Εἶδον δάκρυον τῶν συκοφαντουμένων καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοὺς ὁ παρακαλῶν. Ἀπαρηγόρητα κλαίουσιν· δεινὸν γὰρ συκοφαντία. Δεινόν· καὶ μὴν οὐκ ἔδει τοῦτο δεινὸν εἶναι, ἀλλὰ τούναντίον. Ὅταν γὰρ δικαστὴς μὴ καταδικάζῃ, τίνας ἔνεκεν θρηνεῖς; Ἄλλ' ὅμως οὕτω λυπηρὸν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ ἐπὶ τούτῳ θρηνεῖν. Καὶ ἐπὶ ἤνεσα ἐγὼ σύμπαντας τοὺς τεθνηκότας, τοὺς ἤδη ἀποθανόντας ὑπὲρ τοὺς ζῶντας, ὅσοι ζῶσιν ἕως τοῦ νῦν· καὶ ἀγαθὸς ὑπὲρ τοὺς δύο τούτους ὅστις οὐκ ἐγένετο. Τοῦτο οὐκ ἔστιν αὐτοῦ ψῆφος, ἀλλὰ τῆς συγκεχυμένης διανοίας· πολλὰ γὰρ ἐν ἀθυμίᾳ φθεγγόμεθα, ἅπερ οὐκ ἀνάγκη φέρειν εἰς δογμάτων ἀυθεντίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ φησίν· εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου· πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· ὥστε οὐκ ἐμὴ ἢ ἀπόφασις, ἀλλὰ τῆς ἀθυμούσης ψυχῆς ἢ ψῆφος. Ἴδε τοῦτον ἀκούοντα καὶ ὀρώντα καὶ βλέποντα, θρηνοῦντα ἐκείνους· οὕτω τὸ πάθος ἐτάραξεν. Πῶς εἰκὸς αὐτοὺς διακεῖσθαι; Πόσης ἄξιοι τιμωρίας ἂν εἶεν οἱ συκοφάνται; Εἰκότως καὶ οἱ τῶν ἕξωθεν νόμοι τοῖς αὐτοῖς ὑπάγουσιν αὐτοὺς ἐπιτιμίαις. Καὶ εἶδον ἐγὼ σύμπαντα τὸν μόχθον καὶ σύμπασαν ἀνδρείαν τοῦ ποιήματος, ὅτι τὸ ζῆλος ἀνδρὸς ἀπὸ τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ καί γε τοῦτο ματαιότης.

Τουτέστιν, τὸ νεωτερικὸν αὐτῶν τοῦτο. Ὅταν εὖ πράττωσιν, τότε πάλιν βασκανία, καὶ βασκανία καὶ παρὰ τοῦ οἰκείου· τοῦτό ἐστιν τὸ δεινόν, ὥστε, εἰ καὶ μὴ μάταια ἦν *** Ἄλλ' ἐτέρωθεν πάλιν ὄρα ἐναντίας δύο κακίας διωρισμένης, καὶ θαύμασον πῶς οὐδὲν ὄντα φθονεῖ δὲ ὡς μένοντα καὶ αἰεὶ ὄντα. Τί φθονεῖς τοῖς μὴ οὔσιν; φησίν. Ὁ ἄφρων περιέλαβεν τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ ἔφαγεν τὰς σάρκας αὐτοῦ. Τουτέστιν, οὐδενὸς φεῖδεται, ἀλλ' εἰ δέοι καὶ ἑαυτὸν φαγεῖν, ἀφειδής ἐστιν καὶ ὠμός· τουτέστιν, συνέδησεν ἑαυτὸν καὶ κατέφαγεν. Ἀγαθὸν πλήρωμα δρακὸς ἀναπαύσεως ὑπὲρ πλήρωμα δύο δρακῶν μόχθου. Ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα. Οὕτω καὶ ὁ Χριστός· οὗ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Συνάγει ἡμᾶς καὶ διδάσκει ἀλλήλους φιλεῖν, εἰ καὶ μὴ οἰκείοι, διὰ τὴν χρεῖαν τὴν ἀναγκαίαν· ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν περὶ ἑνὸς ἀπολαύοντος πλοῦτου, βέλτιον εἶναι δύο, εἰ δὲ καὶ τρεῖς πολλῶν κρεῖττον.

Καὶ διδάσκει ἀπὸ τῶν πραγμάτων τῶν οἰκτρῶν καὶ βιωτικῶν· ἂν τε ἀναπαύεσθαι δέῃ ἂν τε πάσχειν κακῶς, μεγάλη ἢ συμπάθεια. Ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα, οἷς ἐστίν αὐτοῖς μισθὸς ἐν μόχθῳ αὐτῶν· ὅτι ἐὰν πέσωσιν, ὁ εἷς ἐγείρει τὸν μέτοχον αὐτοῦ, καὶ οὐαὶ τῷ ἐνί, ὅταν πέσῃ <καὶ μὴ ἦ δεύτερος τοῦ ἐγεῖραι αὐτόν. Καί γε ἐὰν κοιμηθῶσιν δύο, καὶ θέρμη αὐτοῖς> καὶ ὁ εἷς πῶς θερμανθῆ; Καὶ <ἐὰν> συνεκραταιώθη ὁ εἷς, οἱ δύο στήσονται κατέναντι αὐτοῦ, καὶ τὸ σπαρτίον τὸ ἔντριτον οὐ ταχὺ ἀπορραγήσεται. Ὁ εἷς, φησίν, οὐδὲ ἀναστῆναι δυνήσεται, οὐδὲ ἀναπαύεσθαι· οἱ δὲ δύο καὶ ἐν συμφοραῖς μέγα εἰσίν. Τὸ δὲ σπαρτίον τὸ ἔντριτον οὐ ταχὺ ἀπορραγήσεται. Ἐπὶ σχοινίου, φησίν, μεγάλη ἀσφάλεια ἢ συνάφεια· οὐ πολλῶν μᾶλλον ἐπὶ ἀνθρώπου ἢ ὁμόνοια καὶ ἡ ἀγάπη; Ἀγαθὸς παῖς πένης καὶ σοφὸς ὑπὲρ βασιλέα πρεσβύτερον καὶ ἄφρονα· ὅτι ἐξ οἴκου δεσμῶν ἐξελεύσεται τοῦ βασιλεῦσαι, ὅτι καί γε ἐν βασιλείᾳ αὐτοῦ ἐγενήθη πένης. Ἐκεῖνος μὲν, φησίν, καὶ ἐν βασιλείᾳ πένης, οὗτος δὲ ἀπὸ δεσμοῦ θαυμαστός ἔσται. Οὐδὲν ἐκεῖνον ἐκώλυσε τὰ δεσμά, οὐδὲν τοῦτον ὤνησεν ἡ βασιλεία. Οὐκ ἔστιν περασμὸς τῷ παντὶ λαῷ, τοῖς πᾶσιν ὅσοι ἐγένοντο ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Τουτέστιν, ὑπερβάλλοντα ἦν τὰ ἤδη γεγεννημένα, λῦσαι

δεινά· οὗτος δὲ ἰκανός ἐστιν καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἀποδοῦναι ἄδειαν πολλήν· ὥσπερ ἐκεῖνοι οὐ λυποῦνται διὰ τοῦτον, οὕτως οὗτοι [οὐκ] εὐφραίνονται διὰ τοῦτον. Ὁ μὲν γὰρ πονηρὸς καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν λυπεῖ, ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ εὐφραίνει. Καί γε οἱ ἔσχατοι οὐκ εὐφρανθήσονται ἐπ' αὐτῷ. Ἡ πάλιν ἐκεῖνός φησιν ὅτι καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν λυπήσει ὁ πονηρὸς. Ὅτι καί γε τοῦτο ματαιότης· οἷον ἄνθρωπος, ἐὰν ἦ. Φύλαξον τὸν πόδα σου ἐν ᾧ ἂν πορεύῃ εἰς οἶκον θεοῦ. Τουτέστιν, καθαρὸς ἔση ἀρπαγῆς, πλεονεξίας· ὁξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα. Ἡ τοῦτο φησιν· μὴ τοῖς αὐτοῖς ποσὶν καὶ εἰς κακίαν καὶ εἰς οἶκον θεοῦ τρέχε, ἐπεὶ κὰν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ καὶ ἔγγισον τοῦ ἀκούειν· τουτέστιν, πείθου τῷ θεῷ· τοῦτο γὰρ ὑπὲρ θυσίασμα γένοιτο. Ὅτι οὐκ εἰσὶν εἰδότες τοῦ ποιεῖν κακά. Τοιοῦτοι οἱ ἀκούοντες οὐδὲ εἴδονται κακίαν. Πῶς γάρ; Ὡσπερ οἱ καλὰ σιτούμενοι οὐδὲ ὅ τι ποτέ ἐστιν ἀρρωστία ἐπίστανται.

5 Μὴ σπεῦδε ἐπὶ στόματί σου, καὶ καρδία σου μὴ ταχυνέτω τοῦ ἐξενέγκαι λόγον πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. Πάλιν ἐνταῦθα κελεύει μὴ ἀπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχεν ὑπισχνεῖσθαι τῷ θεῷ. Ὅτι ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ σὺ ἐπὶ τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἔστωσαν οἱ λόγοι σου ὀλίγοι. Τουτέστιν, δυνήσεται σε κολάσαι. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ πολλάκις διαλεγόμενος ἀμαρτήσῃ, πολλῶ μᾶλλον τῷ θεῷ. Ὅτι παραγίνεται ἐνύπνιον ἐν πλήθει πειρασμοῦ καὶ φωνὴ ἄφρονος ἐν πλήθει λόγων. Ἐνταῦθα τὴν φαντασίαν φησὶν· τὰ ψευδῆ πράγματα ἐνύπνια φησὶν· συμβαίνει γὰρ σε καὶ ψεύσασθαι. Ὅραξ πόσα περὶ ὑποσχέσεως φησὶν; Καθὼς εὔξη εὐχὴν τῷ θεῷ, μὴ χρονίσης τοῦ ἀποδοῦναι αὐτήν· οὐκ ἔστιν θέλημα ἐν ἄφροσιν. Σὺ οὖν ὅσα ἂν εὔξη ἀπόδος. Ἀγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαι σε ἢ τὸ εὔξασθαι σε καὶ μὴ ἀποδοῦναι. Μὴ δῶς τὸ στόμα σου τοῦ ἐξαμαρτῆσαι τὴν σάρκα σου. Μὴ πάσας βουλεύου βουλάς ὡς γινομένας τὴν σάρκα ἀπολλύειν, οἷον μοιχείας, πορνείας. Μὴ εἴπῃς πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ὅτι ἄγνοιά ἐστιν, Ὅραξ πόσος σου προνοίας λόγος, ἵνα μὴ καὶ τούτου δίκην δῶς καὶ διαφθαρή τὰ ποιήματα τῶν χειρῶν σου, ὅτι ἐν πλήθει ἐνυπνίων καὶ ματαιοτήτων καὶ λόγων πολλῶν.

Τὰ ποιήματά σου· τὰ ψευδῆ καὶ πεφαντασμένα καὶ οὐδὲν ἔχοντα ἀληθές. Ἐὰν συκοφαντίαν πένητος καὶ ἀρπαγῆν κρίματος καὶ δικαιοσύνης ἴδῃς ἐν χώρα, μὴ θαυμάσης ἐπὶ τῷ πράγματι. Μὴ θαύμαζε, φησὶν, ἐπὶ ταῖς ἀδικίαις. Ὑψηλὸς ἐπάνω ὑψηλοῦ. Τοῦ γὰρ ἀδικοῦντος ἕτερός ἐστιν πολέμιος. Καὶ ὑψηλοὶ ἐπ' αὐτοῖς. [Καὶ περισσεῖα γῆς.] Ὡσπερ οὐκ ἔστιν οὗτος μόνος ὑψηλός, ἀλλὰ καὶ ἄλλος. Καὶ περισσεῖα γῆς. Ὡσπερ αὕτη πολλή, οὕτως καὶ ὑψηλὴ ἢ πρόσοδος. Ἡ ὅτι ἔχει δοῦναι τῷ ἀδικουμένῳ. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς· καὶ τί τὸ ὄφελος; Μετὰ τὸ ἀδικηθῆναι οὐχ ὄραξ πλουτοῦντα. Εἶτα καὶ ἐτέρωθεν· Ἀγαπῶν ἀργύριον οὐ πλησθήσεται ἀργυρίου· καὶ τίς ἠγάπησεν ἐν πλήθει αὐτοῦ γένημα; Τουτέστιν, τὸν πόθον αὐτῶν στήσαι ἀδύνατον. Κὰν ἅπαντα λάβῃ, πλειόνων ἐφίεται, ὥστε τὸν μέλλοντα ἀργυρίου ἐμπίμπλασθαι οὐ πολλὰ περιβάλλεσθαι χρή, ἀλλὰ τὸν πόθον καταλῦσαι τὸν περὶ τὰ χρήματα. Ἄν τε χρήματα ἂν τε γενήματά τις φιλή, περιττὸν οὐδέν. Τοῦτο περιττόν, ὅτι πολλοὶ οὐ θέλουσι τὰ γενήματα αὐτῶν. Καί γε τοῦτο ματαιότης. Ἐν πλήθει ἀγαθωσύνης ἐπλήσθησαν ἐσθίοντες αὐτήν· καὶ <τί> ἀνδρεία τῷ παρ' αὐτῆς; Ὅτι ἀρχὴ τοῦ ὄραν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. Τί τὸ περισσόν; φησὶν. Ἀνδρεία πεποιημένη, ἄνω εἶπεν· τουτέστιν, τί τὸ κέρδος ἀπὸ τῆς εὐφορίας; Τὸ συνεχῶς ἐνορᾶν, πλέον δὲ οὐδέν, καὶ ἀρχὴν λαμβάνειν τοῦ βλέπειν εἰς αὐτά. Εἶτα ἐτέρωθεν αὐτὸ βάλλει πάλιν. Γλυκὺς ὁ ὕπνος τοῦ δούλου, εἰ ὀλίγον, εἰ πολὺ φάγεται. Ὅτι γὰρ οὐδὲν τὸ περισσόν ἐστιν, ὁμοῦ ἡδονὴ παραγίνεται καὶ ἐν τούτῳ καὶ ἐν ἐκείνῳ. Οὐ διὰ τοῦτο πάντα ποιοῦμεν, δι' ἡδονήν; Καὶ τῷ ἐμπλησθέντι τοῦ πλουτῆσαι οὐκ ἔστιν ὁ ἀφίων αὐτὸν τοῦ καθεύδειν.

Ὁ δὲ ἀπολαύων πλειόνων οὐ δύναται καθεύδειν ἐν ἡδονῇ. Εἶτα λέγει ὅτι οὐδὲ εἰς αὐτοὺς παραπέμπεται ὁ πλοῦτος.

Ἔστιν ἀρρωστία ἣν εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, πλοῦτον φυλασσόμενον τῷ παρ' αὐτοῦ εἰς κακίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπολείται ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος ἐν περισπασμῷ πονηρῷ, καὶ ἐγέννησεν υἴον καὶ οὐκ ἔστιν ἐν χειρὶ αὐτοῦ οὐδέν. Καθῶς ἐξῆλθεν ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς αὐτοῦ γυμνός, ἀποστρέφει τοῦ πορευθῆναι ὡς ἦκει. Ὅταν γὰρ ἴσως ἀφικνεῖται ὡσπερ ἦλθεν γυμνός, τί τὸ κέρδος; Ὅσα ἐνομοθέτησεν ὁ θεός, οὐκ ἀφίησιν μετ' αὐτῶν ἀπελθεῖν. Πολλάκις καὶ ἐνταῦθα ὄντας κατέλειψεν· πολλάκις μὴ καταλειφθεὶς, πλείοσιν κακοῖς περιέβαλεν τοὺς λοιπούς. 6 Ἐὰν γεννήσῃ ἀνὴρ ἑκατὸν καὶ ἔτη πολλὰ ζήσεται, καὶ ψυχὴ αὐτοῦ <οὐκ> ἐμπλησθήσεται, καὶ γε ταφὴ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ, εἶπα· ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτὸν τὸ ἔκτρωμα. Ἐλώμεθα τοῦτον ὑπὲρ τοῦτον τήμερον. Τὸ ἔκτρωμα, τί φησιν; Μᾶλλον ὑπὲρ ἐκεῖνον ἀναπαυέσθω οὗτος. Πᾶς μόχθος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ. Ὅρα πῶς λανθανόντως διαβάλλει τὴν τρυφήν. Ὅσα ἂν μοχθήσῃς οὐκ ἐκεῖ τελευτᾷ; Τίνος ἔνεκεν πολλὰ περιβάλλῃ; Τίνος ἔνεκεν φεῖδῃ; Τίνος ἔνεκεν οὐκ ἀναλίσκεις; Τίνος ἔνεκεν φοβῆ καὶ πλειόνων ἐφίεσαι; Οὐχ ἔν στόμα μέλλει δέχεσθαι τὸ πᾶν; Τί σοι πλέον κτᾶ φειδωλίας; Οὐκ εἰς αὐτὸν ἀπελεύσῃ τὸν τόπον τῷ τρυφήσαντι; Ὅτι περισσεῖα τῷ σοφῷ ὑπὲρ τὸν ἄφρονα; Ἄρα ἀπὸ συνέσεως τοῦτο.

Διότι ὁ πένης οἶδεν πορευθῆναι κατέναντι τῆς ζωῆς. Ὅταν γὰρ πένης μὲν τρυφᾷ, πλούσιος δὲ μηκέτι, οὐκ ἀπὸ σοφίας καὶ ἀνοίας τοῦτο; Ἀγαθὸν ὄραμα ὀφθαλμῶν ὑπὲρ περισσεύμα ψυχῆ. Βέλτιον εὐφραίνεσθαι, φησίν, τοῖς ὀφθαλμοῖς ἢ ἔχειν ἀποκείμενα ἐκεῖνα ἃ οὐ βλέπει ὀφθαλμός. Καί γε τοῦτο ματαιότης καὶ προαίρεσις πνεύματος. Εἴ τι ἐγένετο, ἤδη κέκληται ὄνομα αὐτοῦ. Τουτέστιν, γνωστὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν. Καὶ ἐγνώσθη ὃ ἐστὶν ἄνθρωπος· οὐδέν. Οὐ δυνήσεται κριθῆναι μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ ὑπὲρ αὐτόν. Μετὰ τοῦ θεοῦ, φησίν· οὐ δυνήσεται τὸν λόγον αὐτὸν ἀπαιτῆσαι. Ὅτι εἰσὶ λόγοι πολλοὶ πληθύνοντες ματαιότητα. Ὅτι ἐν πολλοῖς λόγοις ἐλέγχεται, ἢ ὅτι καὶ αὐτὸς πολλὰ ποιεῖ μάταια. Οὐ δύναται ἐγκαλέσαι ὑπὲρ τῆς φύσεως, ὅτι φθαρτὴ· καὶ γὰρ ὁ βίος αὐτοῦ πολλῶ χειρῶν. Ὅτι τίς οἶδεν τί ἀγαθὸν [ἐν] τῷ ἀνθρώπῳ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ; Οὐδεὶς οἶδεν. Οὐκ ἄρα ἐγκλημα; Πάνυ· δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι οὐκ ἴσασιν τὸ συμφέρον, ἀλλ' ὡσπερ ἐν σκότῳ οἰκοῦσιν, ὥστε οὔτε κριθῆναι δύνανται πρὸς τὸν θεόν, οὐδέ τι ἀποκρίνασθαι ἴσασιν. Ταχέως αὐτὸ ἐρεῖ. Οἱ δὲ τὰ οἰκεία συμφέροντα ἀγνοοῦντες, πῶς δυνήσονται δικάζεσθαι τῷ θεῷ; Ἀριθμὸν ἡμερῶν ζωῆς ματαιότητος αὐτοῦ· καὶ ἐποίησεν αὐτὰ ἐν σκιᾷ. Ἐποίησεν αὐτὰ ἀφανῆ· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὡς ἐν σκιᾷ. Ὅτι τίς ἀπαγγελεῖ τῷ ἀνθρώπῳ τί ἔσται ὀπίσω αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἥλιον; Τὰ γὰρ πράγματα κατὰ πάντα τὸν βίον κρίνει ὁ θεός· πολλάκις τὸ τέλος τῶν πραγμάτων ἐν ἑτέρῃ γενεᾷ ἔδωκεν, ὥστε τὸν μέλλοντα τὴν κρίσιν αὐτοῦ μανθάνειν ζῆν αἰεὶ χρόνον. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τὸ ὀλιγοχρόνιον ἡμᾶς ἀφαιρεῖται. Τί γάρ; Εἰ μέλλεις ἐγκαλεῖν τῷ θεῷ ὅτι σε ταχέως ἀνήρπασεν ἀπὸ τοῦ κόσμου, εἶτα μετὰ ταῦτα συνέβη δεινὰ εἶναι, οὐκ ἔχων εἰδέναι αὐτὰ τὰ μετὰ σέ, οὐδὲν ἔχεις λέγειν, ἀλλὰ ἀλίσκη.

7 Ἀγαθὸν ὄνομα ὑπὲρ ἔλεον ἀγαθόν. Τουτέστιν, βέλτιον ἀπολαύειν φήμης καλῆς καὶ σώζεσθαι, ἢ ἀπὸ ἐλέου· ἐκεῖνος γὰρ ὑπεύθυνος. Πῶς οὖν λέγεις· τίς οἶδεν τὸ ὄντως ἀγαθόν; Οὐκ ἴσμεν. Τέως δὲ ἂ ἴσμεν, ταῦτά ἐστιν. Καὶ ἡμέρα τοῦ θανάτου ὑπὲρ ἡμέραν γενέσεως αὐτοῦ. Τὸ μὲν γὰρ ἀνάπαυσις, τὸ δὲ προοίμιον πόνων. Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους. Τουτέστιν εὐκόλον· τὸ γὰρ ἀγαθὸν ἐνταῦθα τοῦτό φησιν, τὸ ῥάδιον. Ἡ πορευθῆναι εἰς οἶκον πότου, καθότι τοῦτο τέλος παντὸς ἀνθρώπου. † Καὶ εἶχεν ἀντιδοῦναι οὐδεὶς ὁ μὴ δυνάμενος ταύτην ἀποδοῦναι τὴν ἀμοιβήν, ἐκείνην δὲ χάριτι πάντως· † ἐκεῖθεν φθόνος καὶ βασκανία. Ἰκανὴν ἔχεις παραμυθίαν τὸ μηδένα διαφυγεῖν· ἐκεῖθεν εὐφροσύνην λήψονται.

Ὅραξ ἐν τοῖς δεινοῖς σοὶ κοινωνοῦντας ἅπαντας· *** ἐντεῦθεν λύπην πολλάκις καὶ βλασφημίαν· μάλιστα γὰρ τὰ μὴ ὄντα καθολικὰ λυπεῖ καλὰ ὄντα, τὰ δεινὰ εὐφραίνει. Καὶ ὁ ζῶν δώσει ἀγαθὸν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ. Δώσει πρὸς καρδίαν αὐτοῦ παραμυθίαν, οὐ τῇ ψυχῇ, οὐχὶ *** τὸν ἀπελθόντα· τετίμηκα<ς> δὲ τοὺς προσήκοντας παρακαλέσας, ἀλλὰ σαυτῷ μᾶλλον τὴν παραμυθίαν ποριζόμενος. Διπλᾶ τὰ ἀγαθὰ· ὅτε ἀπελθὼν ἀνεπαύσατο, ὅτε ἔτι μένων οὐκ ἤλγησεν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς. Ὅτι ὡς φωνὴ τῶν ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως γέλως τῶν ἀφρόνων· καὶ γε τοῦτο ματαιότης. Ἄσημος, ἀηδής, ἀκερδής, ἀνωφελής. Μὴ εἴπης· τί ἐγένετο ὅτι αἱ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἦσαν ἀγαθαὶ ὑπὲρ ταύτας; ὅτι οὐκ ἐν σοφίᾳ ἠρώτησας περὶ τούτου. Εἰ γὰρ ἐξετάσεις καὶ τούτων τὰ χρηστά, εἶδες ἂν πολὺ τὸ ἀντίρροπον· ἢ, εἰ μὴ τοῦτο· οὕτως ἔδει γενέσθαι. Εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἐν σοφίᾳ, πολλῷ μᾶλλον τὰ ἄλλα ἂ ἐξετάζουσιν. Ἀγαθὴ σοφία μετὰ κληρονομίας. Τουτέστιν ἐν περιουσίᾳ. Ὅτι ἐν σκιᾷ αὐτῆς ἢ σοφία ὡς σκιὰ ἀργυρίου. Τουτέστιν, οὐκ ἐντεῦθεν ἀναπαύσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν λαμπρότητι ἔση πολλῇ. Ἴδε τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ· ὅτι τίς δυνήσεται κοσμήσαι ὃν ἂν ὁ θεὸς διαστρέψῃ αὐτόν; Περὶ τιμωρίας φησὶν. Τίς δυνήσεται σῶσαι ὃν ἂν ὁ θεὸς τιμωρήσῃ; Ὅρα τὰ Σόδομα. Ποιήματα αὐτοῦ· οὐχὶ τὴν κτίσιν φησὶν, ἀλλὰ τὰς οἰκονομίας. Ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθωσύνης ζῆθι ἐν ἀγαθῷ, καὶ ἴδε ἐν ἡμέρᾳ κακίας· ἴδε, καὶ γε σὺν τούτῳ συμφώνως τοῦτο ἐποίησεν ὁ θεὸς περὶ λαλιᾶς. Τουτέστιν, νόησον τὰ ἐπερχόμενα, κατάσκειψαι ἀκριβῶς ὅτι σύμπαν τὸ ποιηθὲν σῶζει ὁ θεός· ἂν τε καλὸν ἂν τε κακόν, πρὸς ἐν ἅπαντᾶ τέλος. Περὶ λαλιᾶς, ἵνα μὴ εὐρεθῇ ὀπίσω ἀνθρώπου μηθέν. Οὕτω μέντοι σύμφωνον, ὡς μηδὲ εἰδέναι τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὸ τέλος.

Ἔστιν δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ, καὶ ἔστιν ἀσεβὴς μένων ἐν κακίᾳ αὐτοῦ. Πάλιν ἄλλη ἀπορία καὶ ἄγνοια· τὸν μὲν οὐκ ὦνησεν ἢ δικαιοσύνη, τὸν δὲ οὐκ ἔφθειρεν ἢ κακία. Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ, μηδὲ σοφίζου περισσά, μήποτε ἐκπλαγῆς. Ὅραξ τί φησιν; Μὴ γίνου δίκαιος· τουτέστιν, μὴ ζῆτει πᾶσαν τοῦ θεοῦ τὴν δικαιοσύνην, μηδὲ ζῆτει ἀκριβῶς εὐρεῖν τὸ δίκαιον τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ δύνασαι. Ὅτι γὰρ τοῦτό φησιν, τὸ ἐξῆς δηλοῖ. Δίδου τῷ ἀκαταλήπτῳ· μεγάλη εὐρεσις ἄγνοια, ἵνα μὴ ἐκστῆς σου· οὔτε γὰρ εὐρήσεις τι, καὶ τοῦτο πείσει. Ἀγαθὸν τὸ ἀντέχεσθαί σε ἐν τούτῳ, καὶ ἀπὸ τούτου μὴ μιάνῃς τὴν χεῖρά σου. Τούτῳ· ἡγοῦμαι ἀντέχεσθαί σε καλῶν, μὴ μιαινέσθαι τοῖς πονηροῖς. Ἡ σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπος μὴ δεόμενος βοηθείας. Ὅτι ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν δίκαιος ἐν τῇ γῆ, ὃς ποιήσει ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται. Καίτοι κἂν θαυμαστός τις εἴη καὶ δίκαιος, εἰκότως ἁμαρτάνει· σοφίας δὲ ἐστὶν διορθοῦσθαι τὰ πλημμεληθέντα.

Καὶ γε εἰς πάντας τοὺς λόγους οὓς ἂν λαλήσουσιν ἀσεβεῖς, μὴ θῆς καρδίαν σου. Τουτέστιν, μὴ ἀκριβῶς ἐξετάζε τὰ περὶ σοῦ λεγόμενα, ἐπεὶ οὐδὲ ὁ δούλος ἐκφεύξεται. Ὅπως μὴ ἀκούσης τοῦ δούλου σου καταρωμένου σε. Ἄν γὰρ θέλῃς τὰ περὶ σοῦ λεγόμενα ἐξετάζειν, καὶ ὁ δούλος ἐμπεσεῖται. Ὅτι πολλάκις πονηρεύεται σε καὶ καθόδους πολλὰς κακώσει καρδίαν σου. Ἄν γὰρ τοῦτο ποιῆς, δώσεις τῇ καρδίᾳ σου κατὰ σαυτοῦ βουλὰς· καὶ πρόχειρον σαυτὸν ποιήσεις τοῖς βουλομένοις ἀδικεῖν σε, ἂν ταῦτα πάντα ἀκριβῶς ἐξετάσης. Ὅτι καὶ σὺ κατηράσω· ἂ ἐξετάζεις. Πάντα ταῦτα ἐπίερασα ἐν τῇ σοφίᾳ. Εἶπα· σοφισθήσομαι. Τουτέστιν, ἐξετάσον σαυτόν, καὶ ὑπεύθυνος εἶ καὶ σὺ. Μὴ τοίνυν ἀγανάκτει, εἰ ταῦτα βούλεται ἂ καὶ σὺ ποιεῖς. Πάντα ταῦτα ἐπίερασα ἐν τῇ σοφίᾳ· τουτέστιν, ἔπαθον αὐτὰ ἀλλὰ κατεφρόνησα. Καὶ αὕτη ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν, καὶ βαθὺ βάθος, τίς εὐρήσει αὐτό; Ἐβουλήθη ἀκριβῶς ζῆν, ἀλλ' ἐμακρύνθη ὑπὲρ ἐμὲ ἢ σοφία, ὑπὲρ τὸ πρότερον ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ. Τοιοῦτον γὰρ τί ἐστίν; Ὅταν φρονῶμεν, τότε μάλιστα ἴσμεν ὅσον αὐτῆς ἀπέχομεν, ὥσπερ ὁ βλέπων, οὗτος οἶδεν ὅσον αὐτοῦ ἀπέχει ὁ

ἥλιος. Ἐκύκλωσα ἐγὼ καὶ ἡ καρδία μου τοῦ γνῶναι καὶ τοῦ κατασκέψασθαι καὶ ζητῆσαι σοφίαν καὶ τοῦ γνῶναι ἀσεβοῦς ἀφροσύνην καὶ ὀχληρίαν καὶ περιφοράν. Καὶ εὐρίσκω ἐγὼ αὐτὴν καὶ ἐρῶ πικρότερον ὑπὲρ θάνατον, σὺν τὴν γυναῖκα, ἣτις ἐστὶν θήρευμα. Γυναῖκα μετὰ ταῦτα ἦτοι τὴν ἀφροσύνην φησίν, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, τὴν ἀνόητον γυναῖκα, ὅτι θήρευμά ἐστιν χαλεπὸν. Καὶ αἱ σαγῆναι καρδία αὐτῆς, δεσμὸς εἰς χεῖρας αὐτῆς· ἀγαθὸς πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐξαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἀμαρτάνων συλλημφθήσεται ἐν αὐτῇ. Ἴδε τοῦτο εὔρον, εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής, μία τῇ μιᾷ τοῦ εὐρεῖν λογισμόν, καὶ ἐπεζήτησεν ἡ ψυχὴ μου καὶ οὐχ εὔρον· καὶ ἄνθρωπον ἓνα ἀπὸ χιλίων εὔρον καὶ γυναῖκα ἐν πᾶσιν τούτοις οὐχ εὔρον. Πλὴν ἴδε τοῦτο εὔρον ὃ ἐποίησεν ὁ θεὸς σὺν τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ, καὶ αὐτοὶ ἐζήτησαν λογισμοὺς πονηροῦς. Τί ταύτης τῆς σοφίας ἴσον; Τί τῶν δογμάτων ὀρθότερον; Ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ *** 8 *** καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν γινώσκων τί τὸ ἐσόμενον. Τοσαῦτα εἰδὼς, τοῦτο ἀγνοεῖν φησιν, ἀλλὰ δεῖ πιστεῦειν· ἔσται γὰρ κρίσις. Παντὶ γὰρ καιρὸς ἐστὶν πράγματι, ὥστε ἀπὸ στοχασμοῦ τοῦτο καλῶς συνίστατο. Ὅτι μὲν οὖν ἔσται κρίσις δῆλον, πότε δὲ οὐ δῆλον. Οὐκ ἀπὸ τούτου δὲ μόνον τοῦτο αὐτὸ δείκνυται, ἀλλὰ καὶ <ἀπὸ> τοῦ μὴ δυνηθῆναι κωλύσαι θάνατον, μηδὲ ἀποστεῖλαι τινα μέλλοντα κινδυνεύειν ἐκ πολέμου δυνατὸν αὐτῶ· ἀλλὰ κακῶς μὲν ποιῆσαι ἐξουσίαν ἔχει· καὶ ὁμως, μετὰ τὸ ποιῆσαι, πάλιν κολάζονται καὶ τιμωροῦνται.

Ἔδωκα τὴν καρδίαν μου εἰς πᾶν τὸ ποίημα ὃ πεποιήται ὑπὸ τὸν ἥλιον, τὰ ὅσα ἐξουσιάσατο ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώπῳ τοῦ κακῶσαι αὐτόν. Καὶ τότε εἶδον ἀσεβεῖς εἰς τάφους εἰσαχθέντας, καὶ ἐκ τοῦ ἀγίου, καὶ ἐπορεύθησαν καὶ ἐπηνέθησαν ἐν τῇ πόλει, ὅτι οὕτως ἐποίησαν. Καί γε τοῦτο ματαιότης. Ὅτι οὐκ ἔστιν γιγνομένη ἀντίρρησις ἀπὸ τῶν ποιούντων τὸ πονηρὸν. Τουτέστιν, οὐ καταγιγνώσκουσιν αὐτῶν, οὐκ ἐναντιοῦνται αὐτοῖς· ἢ γὰρ ἀνεπαύσαντο; Καὶ ἀγαθὸν οὐκ ἔσται τῷ ἀσεβεῖ καὶ οὐ μακρυνεῖ ἡμέρας ἐν σκιᾷ. Ἐν ἀναπαύσει, φησίν. Ὅς οὐκ ἔστιν φοβούμενος ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. Ἔστιν ματαιότης, ἢ πεποιήται ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι εἰσὶν δίκαιοι, ὅτι φθάνει πρὸς αὐτοὺς ὡς ποίημα τῶν ἀσεβῶν, καὶ εἰσὶν ἀσεβεῖς, ὅτι φθάνει πρὸς αὐτοὺς ὡς ποίημα τῶν δικαίων [πνεῦμα]· καί γε τοῦτο ματαιότης. Τουτέστιν, πολλάκις δόξαν ἔλαβεν πονηρὰν δίκαιος καὶ ἀγαθὴν ἀσεβής, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μάτην, ὡς πεποιημένου, φησίν, οὐ πεποιημένου. Οὐ δυνησεται ἄνθρωπος εὐρεῖν τὸ ποίημα τὸ πεποιημένον ὑπὸ τὸν ἥλιον· ὅσα ἂν μοχθήσῃ ἄνθρωπος τοῦ ζητῆσαι, καὶ οὐχ ἐύρησει.

9 Ὅτι σύμπαν τοῦτο ἔδωκα ἐν καρδίᾳ μου, ὡς οἱ δίκαιοι καὶ οἱ σοφοὶ καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἐν χειρὶ θεοῦ. Τουτέστιν, ὅτι οἶδεν ὅτι οὐδὲν κερδαίνει ἢ τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν οἰκονομίαν τὴν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Καί γε ἀγάπην καὶ γε μῖσος οὐκ ἔστιν εἰδὼς ἄνθρωπος· τὰ πάντα πρὸ προσώπου αὐτῶν ματαιότης. Καταγιγνώσκει τῶν τέως οὐδὲν εἰδόντων· τούτων πάντα ψευδῆ. Συνάντημα ἐν τῷ δικαίῳ καὶ τῷ ἀσεβεῖ, τῷ ἀγαθῷ καὶ τῷ κακῷ, τῷ καθαρῷ καὶ τῷ ἀκαθάρτῳ, τῷ θυσιάζοντι καὶ τῷ μὴ θυσιάζοντι· ὡς ὁ ἀγαθός, ὡς ὁ ἀμαρτάνων· ὡς ὁ ὀμνύων, καθὼς ὁ τὸν ὄρκον φοβούμενος. Τοῦτο εἶδον πονηρὸν ἐν παντὶ τῷ πεποιημένῳ ὑπὸ τὸν ἥλιον, ὅτι συνάντημα ἐν τοῖς πᾶσιν· καί γε καρδία υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐπληρώθη πονηροῦ, καὶ περιφέρεια ἐν καρδίᾳ αὐτῶν ἐν ζωῇ αὐτῶν, καὶ ὀπίσω αὐτῶν πρὸς τοὺς νεκρούς. Ὅτι τίς ὅς κοινωνεῖ πρὸς πάντας τοὺς ζῶντας; Ἐπαίρει τὸν θάνατον καὶ φορτικὸν εἶναι φησιν καὶ πάντας ὑπευθύνους εἶναι τῷ πράγματι. Καὶ ἐπειδὴ εἶδεν καταπεφρονημένην τὴν τιμωρίαν, ἐπαίρει καὶ αὐτὴν τῷ λόγῳ· οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ μακαρίζων πρὸ τούτου τοὺς τεθνηκότας νῦν τοὺς ζῶντας ἐμακάριζεν λέγων· Ἔστιν ἐλπίς ὅτι ὁ κύων ὁ ζῶν ἀγαθὸς ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν τεθνηκότα.

Τοῦτο πονηρὸν, τοῦτό ἐστιν μοχθηρὸν, τοῦτο κόλασις μεγάλη, τοῦτο τιμωρία χαλεπή, ὅτι πάντες ἀποθνήσκομεν, κἂν σοφός, κἂν ὀστισθήποτε. Μὴ μέγα φρόνει ἐπ'

ἀρετῆ· ἀποθνήσκεις γάρ, φησίν. Μὴ ἔχου τῆς κακίας· ἀποθνήσκεις γάρ. Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι οἱ φοβούμενοι τὸν θεὸν ζήσονται, διὰ τοῦτο πάλιν λέγει πόσον καλὸν ζωῆ, πόσον κακὸν θάνατος. Ὅρα πάλιν πῶς πείθει μετριάζειν. Ἐπέστρεψα καὶ εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον ὅτι οὐ τοῖς κούφοις ὁ δρόμος, οὐ τοῖς δυνατοῖς ὁ πόλεμος, καὶ γε οὐ τῷ σοφῷ ἄρτος καὶ οὐ τοῖς συνετοῖς ὁ πλοῦτος, καὶ γε οὐ τοῖς γινώσκουσιν χάρις. Ὅτι καιρὸς καὶ ἀπάντημα συναντήσεται ἐν σύμπασιν αὐτοῖς. Ὅτι καὶ γε οὐκ ἔγνω ὁ ἄνθρωπος τὸν καιρὸν αὐτοῦ· ὡς οἱ ἰχθύες οἱ θηρευόμενοι ἐν ἀμφιβλήστρω κακῶ, καὶ ὡς ὄρνεα ἐν παγίδι. Ταῦτα λέγει διδάσκων μὴ τοῖς πράγμασιν θαρρεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐλπίδα ἔχειν εἰς τὸν θεόν, μὴ τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μέγα τι νομίζειν. Καὶ γὰρ ἀποθανοῦνται πάντες. Οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι οὕτως ἀποθνήσκουσιν, ὡς οἱ ἰχθύες οἱ θηρευόμενοι κακῶς ἐν ἀμφιβλήστρω· οὕτω καὶ οὗτοι οὐκ ἴσασιν τὴν τελευτήν. Καὶ γε τοῦτο εἶδον σοφίαν ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ μεγάλη ἐστὶν πρὸς με· πόλις μικρὰ καὶ ἄνδρες ἐν αὐτῇ ὀλίγοι, καὶ ἔλθη ἐπ' αὐτὴν βασιλεὺς μέγας καὶ κυκλώσῃ αὐτήν καὶ οἰκοδομήσῃ ἐπ' αὐτήν χάρακας μεγάλους, καὶ εὖρη ἐν αὐτῇ ἄνδρα πένητα καὶ σοφόν, καὶ διασώσῃ αὐτὸς τὴν πόλιν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἐμνήσθη σὺν τοῦ ἀνδρὸς τοῦ πένητος. Καὶ εἶπα· ἀγαθὴ σοφία ὑπὲρ δύναμιν· καὶ σοφία τοῦ πένητος ἐξουδενωμένη. Ὁ λέγει τοῦτ' ἔστιν· μέγα πρᾶγμα οἰκτίρμονα εἶναι καὶ φιλελεήμονα καὶ τὴν διόρθωσιν τῶν πεπτωκότων καὶ κειμένων ποιούμενον, κἂν μεγάλα ἦ τὰ δεινὰ τοῖς ἐκπεπολεωμένοις ἐπικουρεῖν, κἂν πένητες ᾧσιν, μὴ παρορᾶν.

10 Ἐὰν τὸ πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἐπὶ σέ, τὸν τόπον σου μὴ ἀφῆς, ὅτι ἴαμα καταπαύσει ἀμαρτίας μεγάλας. Τοῦτ' ἔστιν μὴ ἀφῆς· μὴ καταφρονήσης, ἐὰν ὀργισθῇ σοι ὁ κρατῶν· τὸ γὰρ βούλεσθαι καταλλάττειν ἑαυτῷ *** Τὸν τόπον μὴ ἀφῆς· τουτέστιν, ἢ φύγε ἢ ἐκκλινον ἢ πάντα τρόπον ἀπολογίας κίνησον· τοῦτο γὰρ ἰάσεται τὰ ἀμαρτήματα. Ἔστιν πονηρία ἣν εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, ὡς ἀκούσιον ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ ἐξουσιάζοντος· ἐδόθη ὁ ἄφρων ἐν ὑψέσιν μεγάλοις, καὶ πλούσιοι ἐν ταπεινῷ καθεσθήσονται· εἶδον δούλους ἐφ' ἵππους καὶ ἄρχοντας πορευομένους ὡς δούλους ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ μὲν σοφοὶ ἐταπεινώθησαν, ὑψώθησαν δὲ τούναντίον καὶ δοῦλοι καὶ ἄφρονες. Ὁ ὀρύσσων βόθρον ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν, <καὶ καθαιροῦντα φραγμὸν δῆξεται αὐτόν ὄφιν>. Εἶτα ἀπὸ τῶν συμβαινόντων λέγει ὅτι πολλάκις τοῖχόν τις κατέβαλεν ἢ διώρυξεν καί, τοῦ μέλλοντος ἀδικεῖσθαι μὴ παρόντος, ὄφιν αὐτόν κατέφαγεν. Πιστώσασθαι οὖν τὸν λόγον βούλεται, ἢ πείσαι ὅτι ταῦτα οὐχ ἀπλῶς γίνονται, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ πέμποντος τὰ θηρία. Ἐξαίρων λίθους διαπονηθήσεται ἐν αὐτοῖς. Ἐὰν πέση τὸ σιδήριον, καὶ αὐτὸς πρόσωπον ἐτάραξεν, καὶ δυνάμεις δυναμώσει, καὶ περισσεῖα τῷ ἀνδρὶ ἐν σοφίᾳ. Ὁ ἐλέγχων πάντα πόνον ὑπομένει πολὺν καὶ πολὺν τὸν ἰδρῶτα. Ἐὰν πέση τὸ σιδήριον σχίζοντος ξύλα, κινδυνεύσει ἐπ' αὐτοῖς. Τουτέστιν, οὐδὲ ἐκεῖ τι γέγονεν· ἢ τοῦτο λέγει ὅτι πολλὰς ἔχει ἀφορμὰς ὁ θεὸς τοῦ κολάζειν καὶ τιμωρεῖσθαι. Ἐὰν δάκη ὄφιν ἐν καιρῷ θερισμοῦ, οὐκ ἔστιν περισσεῖα τῷ ἐπάδοντι.

Οὐδὲν πλέον, φησίν· τότε γὰρ χαλεπὰ τὰ δῆγματα. Τοῦτο οὖν φησιν, ὅτι, ἐὰν μὴ προλαβὼν μετανοήσης, οὐδὲν σοι πλέον ἔσται, ἀλλὰ λήψη πληγὴν ἀπαραμύθητον, ὅταν δέη θερισθῆναί σου τὸ ἀμάρτημα. Οὐκ ἔγνω ἄνθρωπος τὸ γενόμενον, καὶ τί τὸ ἐσόμενον· τί ὀπίσω αὐτοῦ, τίς ἀπαγγελεῖ αὐτῷ; [Μόχθος τῶν ἀφρόνων κακώσῃ αὐτόν, ὃς οὐκ ἔγνω τοῦ πορευθῆναι.] Ἴσως τε, εἰ ἦν τις ὁ <τὰ> μετὰ ταῦτα ἀπαγγέλλων αὐτῷ, ἔγνω ἂν ὅτι τὸ γενόμενον αὐτὸ ἐστὶν τὸ μέλλον· διὰ τὸ ὀλιγοχρόνιος εἶναι, οὐκ οἶδεν τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο παραμυθίαν οὐ μικρὰν ἡμῖν ἔδωκεν τὰς γραφὰς ὁ θεός· πλὴν οὐ πάντα λέγουσιν αἱ γραφαὶ τὰ κατὰ τὸν χρόνον τὸν ἔμπροσθεν. Μόχθος ἄφρονος κακώσῃ αὐτόν, ὃς οὐκ ἔγνω πορευθῆναι εἰς πόλιν. Ἐμοὶ δοκεῖ λέγειν τοὺς κακουργοῦντας ἐν ταῖς ἐρημίαις, τοὺς μυρία τεκταινομένους.

Οὐαί σοι, πόλις, ἧς ὁ βασιλεύς σου νεώτερος. Οὐχ ἀπλῶς τὸν ἀπὸ τῆς ἡλικίας λέγει· οὐ γὰρ ἂν εἶπεν· ἀγαθὸν παῖς πένης σοφὸς ὑπὲρ βασιλέα πρεσβύτην καὶ ἄφρονα οὐδαμοῦ γὰρ τὴν ἡλικίαν καθ' ἑαυτὴν διαβάλλει. Καὶ οἱ ἄρχοντές σου πρῶτ' ἐσθίουσιν. Τοὺς τοιούτους <λέγει>· οὐ γὰρ ἂν ἄλλως διέστειλεν ἐκεῖνον· ἐχρῆν γὰρ τὸν πρεσβύτην ἀντιδιαστεῖλαι. Μακαρία ἡ γῆ, ἧς ὁ βασιλεύς σου υἱὸς ἐλευθέρων, καὶ οἱ ἄρχοντές σου πρὸς καιρὸν φάγονται ἐν δυνάμει καὶ οὐκ αἰσχυνθήσονται. Ἐκεῖνοι γὰρ οὐκ ἐν δυνάμει οὐδὲ μετὰ προθυμίας ἐσθίουσιν, οὐκ ἀντιλέγοντες. Ἐν ὀκνηρίαῖς ταπεινωθήσεται δόκωσις καὶ ἐν ἀργίαις χειρῶν στάξει οἰκία. Ὅραξ πόσος ψόγος τῆ ἀργία; Εἰς γέλωτα ποιοῦσιν ἄρτον. Οὐχὶ λιμὸς ὑμᾶς ἀναλώσει, φησὶν, ἀλλὰ οἶνος· εἰς εὐφροσύνην ἐδόθη, φησὶν, αὐτοὶ δὲ εἰς μέθην ποιοῦσιν αὐτόν· οἶνος γὰρ εὐφραίνει ζῶντας, ὥστε μὴ μεθύσκεσθαι. Καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον τοῦ εὐφρανθῆναι ζῶντας. Ταῦτα φησιν· εἰς γὰρ εὐφροσύνην δέδοται.

11 Ἀπόστειλον τὸν ἄρτον σου ἐπὶ προσώπου τοῦ ὕδατος, ὅτι ἐν πλήθει τῶν ἡμερῶν σου εὐρήσεις αὐτόν. Ἀκούετε τί φησιν. Ἐπεὶ <οὐ> παραχρῆμα καὶ οὐ παρ' αὐτόν τὸν καιρὸν ὁ καρπὸς ἀποδίδεται, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα χρόνῳ πολλῶ πάντως ἀποδοθήσεται. Καθάπερ γὰρ εἰς ὕδωρ ῥιπτούμενος ἄρτος εὐθέως παρατρέχει καὶ παρασύρεται, οὕτως ἐν τῇ ἐλεημοσύνῃ ἔδωκας καὶ εὐθέως οὐδὲν ἔλαβες, ἀλλὰ πάντως λήψει. Τί οὖν, ἐὰν εὐθέως οὐ πείθωμαι, φησὶν, ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ; Δὸς μερίδα τοῖς ἐπτά καὶ γε τοῖς ὀκτώ. Τουτέστιν τῷ πλήθει· μὴ ἀποστερήσης αὐτούς, κἂν πολλοὶ ὦσιν.

Ὅτι οὐ γινώσκεις τί ἔσται πονηρὸν ἐπὶ τὴν γῆν. Τουτέστιν, χρεῖαν ἔχεις τοῦ ἐράνου τούτου. Ἐὰν πλησθῶσιν τὰ νέφη ὑετοῦ, ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχέουσιν. Ὡσπερ ταῦτα τότε ἀφιασὶν τὸν ὑετόν, ὅταν πληρωθῆ, οὕτω καὶ ἡ ἐλεημοσύνη, ὅταν ἀπαρτισθῆ, τότε ἀποδώσει τὴν ἀμοιβήν. Ἐὰν πέση ξύλον ἐν τῷ νότῳ καὶ ἐὰν ἐν τῷ βορέα, οὐ πεσεῖται τὸ ξύλον, ἐκεῖ ἔσται. Ὡσπερ τοῦτο, φησὶν, μένει ἔνθα ἂν πέση, εἰ ἐν ἐρήμῳ, οὕτω καὶ τὴν ἐλεημοσύνην οὐδεὶς μετακινήσει· πάντως γὰρ μένει. Τηρῶν ἄνεμον οὐ σπερεῖ, καὶ βλέπων ἐν ταῖς νεφέλαις οὐ θερίζει. Ἐμοὶ δοκεῖ τοῦτο λέγειν ὥστε μὴ μετὰ ἀκριβείας τὴν ἐλεημοσύνην ποιεῖν, περιεργαζόμενον τοὺς τρόπους τῶν λαμβανόντων. Εἰ μὲν γὰρ δικαστὴς ἐκάθισας, καλῶς ἂν ταῦτα ἐποίησας· εἰ δὲ φιλόκωπος εἶ καὶ ἐλεήμων, τὸ ὄνομα αἰδέσθητι τῆς ἐλεημοσύνης. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ εἰς αὐτὰ ταῦτα χρήσιμον εἶναι τοῦτο, ὅπερ περὶ τοῦ σπόρου καὶ τῆς γεωργίας φησὶν, ὥστε μὴ πανταχοῦ ἀσφαλῆ εἶναι μηδὲ ἀκριβῆ. Οὐ γὰρ οἶδας τί ἔσται ἡ ὁδὸς τῆς οἰκονομίας ταύτης καὶ τοῦ πνεύματος. Πολλαχοῦ σοι διαπίπτει ταῦτα, φησὶν· οὐ δυνατὸν γὰρ εἶναι τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ δήλην. Ὡς ὅστ' ἂν γὰρ τῆς κυοφορούσης, οὕτως οὐ γνώσει τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ, ὅσα ποιήσει τὰ σύμπαντα. Ἐν πρῶτῃ σπεῖρον τὸ σπέρμα σου, καὶ ἐν ἐσπέρῃ μὴ ἀφιέτω ἡ χεὶρ σου, ὅτι οὐ γινώσκεις ποῖον στοιχήσει, τοῦτο ἢ τοῦτο.

Τουτέστιν, καὶ πρόϊμον καὶ ὄψιμον σπεῖρον, μὴ ἀμέλει. Πᾶς καιρὸς ἔστω σοι καιρός· ἂν γὰρ ἐνὸς ἐκπέσης, τοῦ ἑτέρου οὐκ ἐκπέσης. Πολλὰς κελεύει παρέχειν ἀφορμὰς τοῖς βουλομένοις σῶζεσθαι καὶ εὐδοκιμεῖν. Καὶ ἐὰν τὰ δύο ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθά. Ἐὰν γὰρ ἀμφοτέρω συμπέση καλῶς, ἐπὶ τοῦ ἐνὸς οὐκ ἐκπέσης. Καὶ σὺ τοίνυν καὶ δι' οἰκονομίας καὶ διὰ πάντων καὶ δι' ἐλεημοσύνης καὶ διὰ σωφροσύνης καὶ διὰ πάντων ἔχου τῆς σαυτοῦ σωτηρίας. Γλυκὺ τὸ φῶς καὶ ἀγαθὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς. Τοῦ θεοῦ θαυμάζει τὴν πρόνοιαν, πῶς ἐποίησεν ἡδιστὸν τὸν παρόντα βίον καὶ ποθινὸν ἡμῖν· καὶ ἀπὸ τούτου παρασκευάζει ταῦτα ποιεῖν τὰ δυνάμενα ποιεῖν ἡμᾶς ζῆν. Εἴτα ἐγκωμιάζει πάλιν τὴν ζωὴν· οὐδέποτε κόρον λαμβάνει τοῦ φωτός, καὶ τοιοῦτου ὄντος. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο ποιεῖ, ὅρα πῶς παραινεῖ τῷ νέῳ προσέχειν ἑαυτῷ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ θάνατος. Εὐφραίνου, γὰρ φησιν, νεανίσκε ἐν νεότητί σου, καὶ ἀγαθυνάτω σε ἡ καρδιά σου, καὶ περιπάτει ἐν ὁδοῖς ἀμωμος, καὶ γνώθι ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τούτοις ἄξει σε

ὁ θεὸς ἐν κρίσει. Καὶ ἀπόστησον θυμὸν ἀπὸ καρδίας σου. 12 Καὶ μνήσθητι τοῦ κτίσαντός σε, ἕως οὗ μὴ σκοτισθῇ ὁ ἥλιος καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες, καὶ ἐπιστρέψουσι τὰ νέφη ὀπίσω τοῦ ἕτεοῦ. Ὡσπερ ἕτεὸς κατελθὼν οὐκ ἄνεισιν, οὕτως οὐδὲ τὰ νέφη τῷ τελευτήσαντι. Ἐν ἡμέρᾳ ἧ ἂν σαλευθῶσιν φύλακες οἰκίας καὶ διαστραφῶσιν ἄνδρες τῆς δυνάμεως, <καὶ ἤργησαν αἱ ἀλήθουςαι ὅτι ὀλιγώθησαν>. Πάντα προδιδόασιν.

Μάλιστα οὕτω καὶ τότε ἔσται, ὥσπερ <ὅτε> ἐξ ἀργίας αἱ ἀλήθουςαι οὐ κάμνουσι, παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους· ἀπολεῖται ἡ πόλις. Καὶ σκοτάσουσιν αἱ βλέπουσαι ἐν ταῖς ὀπαῖς. Ἡ τοῦτό φησιν, ὅτι οἱ ὀξὺ βλέποντες τότε σκοτωθήσονται· οὐχὶ αἱ βλέπουσαι αἱ ψυχαὶ αἱ διορατικά. Καὶ κλείσουσιν θύρας ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἀναστήσεται εἰς φωνὴν στρουθίου. Τουτέστιν, στρουθοὶ ἐννοσεύσουσιν· τὴν ἐρημίαν λέγει. Καὶ ἀνθήσει τὸ ἀμύγδαλον. Ἡ ἐρημίαν φησίν, ἢ, ὥσπερ ὁ καρπὸς οὗτος ἀνθήσας πάλιν μαραίνεται, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ συντριβῆ ἢ ὑδρία ἐπὶ τὴν πηγὴν, <καὶ συντροχάση ὁ τροχὸς ἐπὶ τὸν λάκκον>. Ὡσπερ αὕτη ἐλαττωθεῖσα οὐκέτι παρέξει ὕδωρ καὶ ὁ τροχὸς δὲ ἐμπεσὼν ἐπὶ τὸν βόθρον οὐκέτι τρέχει, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποθανών. Καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιστρέψει πρὸς τὸν θεόν. Ἐπιστρέψη γὰρ ὁ χοῦς ἐπὶ τὴν γῆν, ὡς ἦν, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιστρέψη πρὸς τὸν θεόν, ὃς ἔδωκεν αὐτό. Αὐτὸς οὖν αὐτὸ λήμψεται τὸ πνεῦμα, οὐχὶ τὸν χοῦν μόνον.